

جمهوری اسلامی ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

برنامه درسی

دوره: کارشناسی ارشد

رشته: مطالعات معماری ایران

گروه: هنر و معماری

کمیته: معماری

نسخه بازنگری شده مورخ ۹۴/۳/۱۰

مصوبه جلسه شماره ۵۴۵ مورخ ۸۴/۲/۲۴ شورای عالی برنامه ریزی آموزشی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّمَّانِ الرَّحِيمِ

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد رشته مطالعات معماری ایران

۱- با استناد به آیین نامه و اگذاری اختیارات برنامه ریزی درسی مصوب ۱۳۷۹، برنامه درسی بازنگری شده دوره کارشناسی ارشد رشته مطالعات معماری ایران پیشنهادی دانشگاه هنر اصفهان و شهید بهشتی دریافت شد و مورد تأیید قرار گرفت.

۲- برنامه درسی بازنگری شده فوق از تاریخ ۹۴/۳/۱۰ جایگزین برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد رشته مطالعات معماری ایران مصوب جلسه شماره ۵۴۵ مورخ ۹۴/۳/۱۰ شورای عالی برنامه ریزی شد.

۲- برنامه درسی مذکور از تاریخ ۹۴/۳/۱۰ برای تمامی دانشگاه ها و مؤسسه های آموزش عالی و پژوهشی کشور که طبق مقررات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری فعالیت می کنند برای اجرا ابلاغ می شود.

۳- برنامه درسی مذکور برای دانشجویانی که بعد از تاریخ ۹۴/۳/۱۰ در دانشگاهها پذیرفته می شوند لازم الاجرا است.

۴- این برنامه درسی از تاریخ ۹۴/۳/۱۰ به مدت ۵ سال قابل اجراست و پس از آن قابل بازنگری است.

عبدالرحیم نوه ابراهیم

دبیر شورای عالی برنامه ریزی آموزشی

(Handwritten signature in blue ink)

توجه به تجربه‌های بومی در معماری و شهرسازی ایران زمین از لازمه‌های احیای فرهنگ معماری و شهرسازی دینی و بومی در ایران است. متأسفانه دانش کنونی ما درباره معماری و شهرسازی در ایران چندان نیست که بتوان از آن درسی برای امروز گرفت. بهره‌مندی از تجربه‌های معماری بومی و تاریخی ایران در معماری امروز منوط به مطالعه دقیق و عمیق و تحلیلی معماری بومی و تاریخی ایران است.

در روزگار جدید، مردم ما بخش‌هایی از حافظه فرهنگی خود را از دست داده‌اند و در برابر فرهنگ‌های مؤثر بیگانه، به تعبیری «بی‌هویت» شده‌اند. از مهم‌ترین راه‌های احیای این حافظه، شناساندن جنبه‌هایی از آن است که به کار ساختن محیط می‌آمده است: توانایی‌ها و فنون و سلیقه‌ها و امکانات و آثار معماری و شهر.

با آنکه بسیاری از آثار معماری و شهرسازی ایرانیان در طی قرون از میان رفته و آنچه از آن هزاران اثر به دست ما رسیده به نسبت آنها اندک است، این اندک آثار خود بی‌شمار است. نیازها و احوال زمانه و غفلت‌ها و دست آدمیان و طبیعت موجب می‌شود هرروزه بسیاری از این آثار، که یگانه وسایط ما برای درک معماری و شهرسازی بومی و تاریخی ایران است، از میان برود. باید این آثار را ثبت و ضبط کرد و شناخت و فهمید. پیداست که باید مطالعه و فهم این آثار با سرعتی بیش از سرعت تخریب آنها پیش برود. این نیز از ضرورت مطالعه دقیق و عمیق و تحلیلی معماری بومی و تاریخی ایران حکایت می‌کند.

در طی نود سال اخیر، یعنی از زمانی که با اوج گرفتن نابودی میراث معماری، برخی از ایرانیان کمابیش به حفظ و شناسایی آثار معماری خود توجه کردند، کارهای بسیاری در مطالعه معماری بومی و تاریخی ایران انجام گرفته است. با این حال، این کارها انضباط علمی شایسته‌ای نداشته و نتوانسته است در قالب رشته‌ای دانشگاهی و علمی سامان یابد. از این رو، کارشناسان این حوزه آن‌چنان که باید پرورش نیافته‌اند. کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران با چنین مقصودی در سال ۱۳۸۴ تأسیس شد. اکنون، با گذشت ۹ سال از تأسیس این رشته، شایسته است در این رشته بازنگری شود. بازنگری در این رشته با مشارکت استادان متخصص در دانشگاه‌های گوناگون، با مطالعه مستمر دروس و کل برنامه و ارزیابی دانشجویان و دانش‌آموختگان، و نیز مشورت با اهل نظر صورت گرفته است.

در بازنگری بر این موارد تکیه شده است:

۱. رشته دانشگاهی تاریخ معماری ایران، که با عنوان «مطالعات معماری ایران» تأسیس شده است، در جلب توجه دانشجویان به معماری اسلامی و ایرانی و بازگشت به هویت دینی و بومی بسیار مهم است. این رشته می‌تواند دیگر رشته‌های مرتبط با معماری را نیز تحت تأثیر قرار دهد و جو و مواد علمی لازم را برای چنین توجهی در میان آنان نیز فراهم آورد.
۲. رشته دانشگاهی تاریخ معماری نه تنها در ایران بی‌سابقه است؛ در جهان نیز منحصر به دانشگاه‌های معتبر و دارای پیشینه علمی در این زمینه است. پیداست که رشته تاریخ معماری «ایران» یکسره بی‌سابقه است.
۳. تا کنون در ایران به مبانی نظری تاریخ معماری پرداخته نشده است؛ مگر اندک و در لابه‌لای مباحث دیگر. لازم است در برنامه جدید این دوره به این مبانی بیشتر اعتنا شود.
۴. اگرچه مورخان معماری ایران، در داخل و خارج کشور، هریک، دانسته یا ندانسته، مبانی و روش‌هایی برای خود داشته‌اند، به این روش‌ها و توابع و فواید و امکانات و محدودیت‌های آنها مستقلاً توجه نشده است. لازم است به رویکردهای گوناگون تاریخ معماری و محاسن و معایب آنها، به‌ویژه در بررسی آثار تاریخ معماری ایران، توجه بیشتری شود.
۵. تحقیق تاریخ معماری امری میان‌رشته‌ای است و در آن، نمی‌توان به روش‌های تحقیق رایج در معماری یا علوم انسانی بسنده کرد. در خصوص روش‌های تحقیق در تاریخ معماری، تا کنون کاری شایسته انجام نگرفته است. شایسته است در تدریس روش تحقیق در تاریخ معماری، به این مهم توجه شود.

۶ با توجه به فقر و تنگی دیدگاه در خصوص تاریخ معماری، آنچه تا کنون به منزله منابع تاریخ معماری ایران شناخته شده بسیار محدود و پراکنده بوده است و اساساً درباره اقسام منابع و استعداد آنها برای تاریخ معماری ایران و روش استنباط از آنها در جهت تاریخ معماری کاری منضبط انجام نگرفته است. شایسته است در برنامه جدید دوره، علاوه بر منابع نوشتاری، به منابع دیگر تاریخ معماری ایران نیز توجه شود.

۷. در تحقیق درباره معماری ایران، به معماری به منزله نمودی از فرهنگ زیست در بوم ایران توجه نشده و از نسبت میان معماری و شهر با بستر فرهنگی و اجتماعی آن معمولاً غفلت شده است. در برنامه جدید، باید درسی مستقل به این موضوع اختصاص یابد.

۸. تا کنون مطالعه درباره معماری ایران در دوران‌های پیش از اسلام و پیش از تاریخ در انحصار باستان‌شناسان بوده است. تفسیر یافته‌های باستان‌شناسان در مراکز معتبر علمی جهان در حیطه کار مورخان هنر و معماری است. در ایران، به سبب وجود نداشتن مورخ معماری (محقق تاریخ معماری)، یافته‌های باستان‌شناسان غالباً خام و تفسیر نشده مانده یا خود ایشان آنها را تفسیر کرده‌اند. به سخن دیگر، بررسی معماری ایران پیش از اسلام و پیش از تاریخ هنوز وارد مطالعات و تحقیقات تاریخ معماری ایران نشده است. لازم است در تدریس دروس مربوط به معماری پیش از تاریخ و پیش از اسلام، به این نکات بیشتر توجه شود.

۹. حتی تحقیق درباره معماری ایران در دوران اسلامی نیز پراکنده و شخصی و غالباً بدون مبانی و پرسش‌های روشن بوده است. مطالعه معماری اسلامی ایران در برنامه جدید باید با عنایت به این مهم، و با عمق و دقت بیشتری دنبال شود.

۱۰. در برنامه جدید، لازم است دروس پژوهش در تاریخ معماری ایران به نحوی عرضه شود که دانشجویان همه آموخته‌های نظری و عملی در دروس دیگر را در آنجا ترکیب کنند و در تحقیقی واقعی به کار بندند. در پایان‌نامه نیز باید به این نکته، چه در انتخاب موضوع تحقیق و چه در پیشبرد تحقیق و طرز راهنمایی رساله، توجه ویژه شود.

۱۱. مشاهده مستقیم آثار معماری و شهر و محوطه‌های باستان‌شناسی برای تعلیم و تربیت دانشجویان این دوره بسیار مهم است. از این رو، شایسته است همه مدرسان حتی‌المقدور دروس خود را، به مقتضای شرح درس، با سفر و بازدید میدانی همراه کنند. این کار در خصوص دروس «پژوهش در تاریخ معماری ایران ۱ و ۲ و ۳» الزامی است.

خلاصه بازنگری:

۱-۱. عنوان دوره: مطالعات معماری ایران

اگرچه محتوای این دوره «تاریخ معماری ایران» است، عنوان «مطالعات معماری ایران» عنوان شایسته‌ای برای این دوره است. از یک سو، چنین عنوانی در مؤسسات معتبر دانشگاهی جهان سابقه دارد و کاملاً دقیق و شناخته است. از سوی دیگر، چنین عنوانی بر عناوینی از قبیل «تاریخ معماری ایران» یا «مطالعات تاریخ معماری ایران» ارجح است؛ زیرا از خطر سلطه سطحی‌نگری و جریان‌های تاریخی‌گرانه کهنه و نو جلوگیری می‌کند. بر این اساس، نام دوره بدون تغییر می‌ماند.

۱-۲. تعریف، هدف و ضرورت دوره عیناً مانند آنچه پیش‌تر در سندی با عنوان «مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران» به تصویب رسیده است.

۱-۳. نوع دوره آموزشی- پژوهشی است.

۱-۴. طول دوره: با توجه به محتوای دوره و سابقه نداشتن آن در هیچ‌یک از رشته‌های دانشگاهی کشور در مقطع کارشناسی، طول دوره دست‌کم ۵ نیم‌سال است. در صورتی که مقررات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، در آینده اجازه دهد، این مدت قابل افزایش خواهد بود.

مقایسهٔ دروس قدیم و با دروس برنامهٔ بازنگری شده

جدید			قدیم		
تعداد واحد	نوع	عنوان	تعداد واحد	نوع	عنوان
۲	جبرانی، نظری	زبان تخصصی تاریخ معماری	۳	جبرانی، نظری	زبان تخصصی
۲	پایه، نظری- عملی	روش تحقیق در تاریخ معماری	۳	جبرانی، نظری- عملی	روش تحقیق در تاریخ معماری
۲	جبرانی، نظری- عملی	آداب نوشتن دربارهٔ معماری	۲	جبرانی، نظری	کارگاه نگارش
۲	جبرانی، نظری	تاریخ فرهنگ و جامعه در ایران	۳	جبرانی، نظری	تاریخ فرهنگی- اجتماعی ایران
۲	اختیاری، نظری	فرهنگ زیست در بوم ایران			» » »
۲	اختیاری، نظری	آشنایی با هنرهای ایرانی	۲	جبرانی، نظری	آشنایی با هنرهای ایرانی
۲	پایه، نظری	مبانی نظری تاریخ معماری	۲	جبرانی، نظری	روش‌شناسی تاریخ‌نگاری معماری
۲	پایه، نظری	مقدمه بر تاریخ معماری			» » »
۲	اختیاری، نظری- عملی	مستندسازی و معرفی آثار تاریخی	۳	اصلی، نظری- عملی	نقد آثار تاریخ معماری
۲	تخصصی، نظری	تاریخ شهر در ایران	۲	اختیاری	تاریخ شهر در ایران
۲	تخصصی، نظری- عملی	پژوهش در تاریخ معماری ایران ۱ (دوران پیش از تاریخ)	۳	اصلی، نظری- عملی	پژوهش در تاریخ معماری ایران (۱) (دورهٔ پیش از تاریخ)
۲	تخصصی، نظری- عملی	پژوهش در تاریخ معماری ایران ۲ (دوران پیش از اسلام)	۳	اصلی، نظری- عملی	پژوهش در تاریخ معماری ایران (۲) (دورهٔ تاریخی)
۴	اصلی، نظری- عملی	پژوهش در تاریخ معماری ایران ۳ (دوران اسلامی)	۴	اصلی، نظری- عملی	پژوهش در تاریخ معماری ایران (۳) (دورهٔ اسلامی)
۲	تخصصی، نظری- عملی	کارگاه تدوین پایان‌نامه	-	-	-

۱- ۵. مجموعهٔ دروس این دوره متشکل است از ۶ تا ۸ واحد جبرانی (کمبود) و ۳۲ واحد پایه و تخصصی و اختیاری به این شرح:

-دروس جبرانی (کمبود): ۶ تا ۸ واحد

-دروس پایه: ۹ واحد

-دروس تخصصی: ۱۲ واحد

-دروس اختیاری: ۶ واحد

-پایان نامه: ۵ واحد

جدید			قدیم		
تعداد واحد	نوع	عنوان	تعداد واحد	نوع	عنوان
۵		پایان نامه	۶		رساله نهایی
۲	اختیاری، نظری	تاریخ تطبیقی معماری ایران و جهان ۱ (جهان اسلام)	۳	اصولی، نظری- عملی	تاریخ تطبیقی معماری جهان اسلام
۲	اختیاری، نظری	تاریخ تطبیقی معماری ایران و جهان ۲ (مشرق زمین)	۲	اختیاری، نظری	تاریخ معماری شرق
۲	اختیاری، نظری	تاریخ تطبیقی معماری ایران و جهان ۳ (مغرب زمین)	-	-	-
۲	اختیاری، نظری- عملی	فنون و مواد در تاریخ معماری ایران	۲	اختیاری، نظری	آشنایی با سازه و مصالح سستی
۲	پایه، نظری	منابع تاریخ معماری ایران	۲	اختیاری، نظری	آشنایی با متون تاریخی و کتیبه‌ها
۲	اختیاری، نظری	مروری بر نظریه‌های معماری	۲	اختیاری، نظری	مروری بر نظریه‌های معماری
۲	اختیاری، نظری	باغ ایرانی- اسلامی و تاریخ آن	۲	اختیاری، نظری	باغ ایرانی و تاریخ آن
۲	اختیاری، نظری	مروری بر نظریه‌های محافظت و مرمت	۲	اختیاری، نظری	مروری بر نظریه‌های مرمت
۲	جبرانی، نظری	آشنایی با باستان‌شناسی	۲	اختیاری	آشنایی با مبانی باستان‌شناسی
۲	اختیاری، نظری	معنا در معماری اسلامی	-	-	-
۲	اختیاری، نظری	معماری خانه در ایران	-	-	-
۲	اختیاری، نظری	معماری دوره قاجاریان	-	-	-
۲	اختیاری، نظری	تاریخ شفاهی معماری ایران	-	-	-

فصل دوم

جدول دروس

۲-۱. دروس جبرانی (کمبود): ۶ تا ۸ واحد

مجموع دروس جبرانی (کمبود) در این دوره حداقل ۶ واحد و حداکثر ۸ واحد است. گذراندن ۶ واحد از بین دروس زیر، به انتخاب گروه آموزشی، برای همه دانشجویان الزامی است. علاوه بر اینها، دانشجویانی که در دوره کارشناسی خود درسی درباره نقشه‌کشی، ترسیم فنی، یا برداشت از بناهای تاریخی نگذرانده‌اند، لازم است درس متناسبی از دروس کارشناسی معماری به میزان حداقل ۲ واحد، به تشخیص گروه آموزشی، بگذرانند.

شماره درس	نام درس	نوع	تعداد واحد	تعداد ساعات	ملاحظات
۰۱	زبان تخصصی تاریخ معماری	نظری	۲	۳۲	-
۰۲	آداب نوشتن درباره معماری	نظری- عملی	۲	۴۸	-
۰۳	تاریخ فرهنگ و جامعه در ایران	نظری	۲	۳۲	-
۰۴	آشنایی با باستان‌شناسی	نظری	۲	۳۲	-

۲-۲. دروس پایه: ۹ واحد

شماره درس	نام درس	نوع	تعداد واحد	تعداد ساعات	ملاحظات
۰۵	مقدمه بر تاریخ معماری	نظری- عملی	۳	۶۴	۲ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۰۶	روش تحقیق در تاریخ معماری	نظری- عملی	۲	۴۸	-
۰۷	منابع تاریخ معماری ایران	نظری	۲	۳۲	-
۰۸	مبانی نظری تاریخ معماری	نظری	۲	۳۲	-

۲-۳. دروس تخصصی: ۱۲ واحد

شماره درس	نام درس	نوع	تعداد واحد	تعداد ساعات	ملاحظات
۰۹	پژوهش در تاریخ معماری ایران ۱ (دوران پیش از تاریخ)	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۱۰	پژوهش در تاریخ معماری ایران ۲ (دوران پیش از اسلام)	نظری- عملی	۲	۴۸	پیش‌نیاز یا هم‌نیاز: ۰۹؛ ۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۱۱	پژوهش در تاریخ معماری ایران ۳ (دوران اسلامی)	نظری- عملی	۴	۹۶	پیش‌نیاز یا هم‌نیاز: ۱۰؛ ۲ واحد نظری و ۲ واحد عملی
۱۲	تاریخ شهر در ایران	نظری	۲	۳۲	-
۱۳	کارگاه تدوین پایان‌نامه	نظری- عملی	۲	۴۸	پیش‌نیاز یا هم‌نیاز: حداقل ۱۴ واحد از دروس پایه و تخصصی

۲-۴. پایان‌نامه: ۵ واحد

۲-۵. دروس اختیاری: ۶ واحد

شماره درس	نام درس	نوع	تعداد واحد	تعداد ساعت	ملاحظات
۱۵	فرهنگ زیست در بوم ایران	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۱۶	مستندسازی و معرفی آثار تاریخی	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۱۷	تاریخ تطبیقی معماری ایران و جهان ۱ (جهان اسلام)	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۱۸	تاریخ تطبیقی معماری ایران و جهان ۲ (مشرق زمین)	نظری	۲	۳۲	-
۱۹	تاریخ تطبیقی معماری ایران و جهان ۳ (مغرب زمین)	نظری	۲	۳۲	-
۲۰	باغ ایرانی و تاریخ آن	نظری	۲	۳۲	-
۲۱	آشنایی با هنرهای ایرانی	نظری	۲	۳۲	-
۲۲	مروری بر نظریه‌های محافظت و مرمت	نظری	۲	۳۲	-
۲۳	مروری بر نظریه‌های معماری	نظری	۲	۳۲	-
۲۴	معماری خانه در ایران	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۲۵	معماری دوره قاجاریان	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۲۶	معنا در معماری اسلامی	نظری	۲	۳۲	-
۲۷	تاریخ شاهی معماری ایران	نظری- عملی	۲	۴۸	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی
۲۸	فتون و مواد در تاریخ معماری ایران	نظری- عملی	۲	۳۲	۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی

